

Tajemnica hieroglifów

Krzysztof Maćkowiak

Wprowadzenie

Języki wymarłe lub używane przez małą, ograniczoną liczbę osób stanowią pewien rodzaj szyfru. W czasie drugiej wojny światowej piechota morska Stanów Zjednoczonych do utajniania meldunków i komunikatów korzystała z pomocy Indian z plemiona Nawahu. Język Nawahów należący do rodziny języków Na-Dene, która nie jest związana z żadnym językiem europejskim czy azjatyckim. Dla ludzkości wyzwaniem było odczytanie i poznanie języków wymarłych. To właśnie archeolodzy i lingwiści stawali się kryptoanalitikami. Głównym kryptografem w tym przypadku okazał się upływający czas. Językiem, który dla wielu ludzi stanowił największą tajemnicę był język egipski przedstawiony w formie hieroglifów.

Język egipski

Język egipski jest jednym z najstarszych języków pisanych (ustępuje jedynie językowi sumeryjskiemu). Początek tego języka szacować można na koniec IV tysiąclecia p.n.e., koniec stanowi wiek XI n.e.. Język egipski wyparty został przez język arabski.

Wyróżnić możemy trzy formy pisma języka egipskiego:

- hieroglify,
- hieratyka,
- demotyka.

Hieroglify

Hieroglify stanowiły najwcześniejszą i najbardziej trwałą formę pisma egipskiego. Pierwsze zapisy można znaleźć na kamiennych i glinianych obiektach datowanych na lata 3100-3000 p.n.e.. W początkowym okresie używane były we wszystkich rodzajach pisma, później głównie do tekstów

religijnych i monumentalnych. Znaki mają charakter „ikoniczny”. Hieroglify stanowią złożony, rozbudowany i kompletny system zapisu. Podczas całego okresu użytkowania pisma udokumentowano ponad 6000 symboli. Inskrypcje hieroglificzne mogą być przedstawione w sposób pionowy (w kolumnach) lub poziomy (w wierszach). Znaki w większości przypadków odczytywane są od prawej do lewej i od góry do dołu. Front znaków obrócony jest do początku tekstu. Poszczególne znaki mogą ulec przestawieniu ze względu na wygląd graficzny zapisu. Znaki zmieniane mogły być również ze względu na ich negatywne znaczenie, gdy mogły zagrozić duchowi lub ciału zmarłego, wtedy były modyfikowane.

W piśmie hieroglificznych wyróżniamy trzy zasadnicze rodzaje znaków:

- logograf – zapis danego słowa, np. symbol prezentujący twarz odpowiada wyrazowi twarz,
- fonogram – reprezentujący wyłącznie dźwięk mowy,
- determinatyw – służący do zdefiniowania i sprecyzowania znaczenia słowa.

Zapisywane były jedynie fonemy spółgłoskowe. Rdzenie słów składały się najczęściej z trzech spółgłosek i były w zasadzie nieodmienne. Wyróżniano rodzaj żeński, liczbę pojedynczą, podwójną i mnogą.

Budowa zdania: orzeczenie + podmiot + dopełnienie.

Rozróżniano zdania:

- werbalne,
- niewerbalne (bezczasownikowe np. słońce na niebie).

Istniały również hieroglify reprezentujące liczby 1, 10, 100, 1000, 10000, 100000, 1000000, 10000000.

Inne formy języka egipskiego

Pochodnymi hieroglifów są hieratyka i demotyka.

Hieratyka – forma uproszczona, używana głównie w administracji i gospodarce. Teksty zapisywane zawsze od prawej do lewej.

Demotyka – używana w okresie późniejszym, jako pismo ludowe, pozbawione bogato zdobionych symboli.

Odkrywanie tajemnic zapisanych w hieroglifach

Po wygaśnięciu pisma hieroglificznego okryło się ono tajemnicą. Pierwsze próby odczytania hieroglifów okazały się nietrafione, ze względu na błędne podejście przedstawiające język hieroglificzny jako język symboli. Nie podejrzewano fonetycznego charakteru tego języka. Przełomem w odkrywaniu pisma hieroglificznego okazało się znalezienie kamienia z Rosetty w roku 1799. Tekst dekretu spisanego na tym kamieniu zapisano w trzech rodzajach pisma: hieroglifach, demotyce i grece. Kamień ten po kilku latach po odkryciu został umieszczony w British Museum, gdzie obejrzeć można go również dzisiaj.

Pierwsze prace nad odczytaniem pisma prowadzili S.Sacy oraz J.D. Akerblada. Pierwsze przełomowe odkrycie dokonał angielski uczony Thomas Young. Znany w Cambridge jako „Fenomen Young” był zdumiewającym człowiekiem. Płynnie czytać nauczył się w wieku dwóch lat. Mając lat czternaście znał: grekę, łacinę, francuski, włoski, hebrajski, chaldejski, syryjski, samarytański, arabski, perski, turecki i etiopski. Dokonał przełomowych odkryć w fizyce („Falowa teoria światła”). Przyjął on, że niektóre symbole mogą mieć znaczenie fonetyczne. Nie udało mu się jednak do końca rozwiązać zagadki hieroglifów. W tym samym czasie we Francji Jean-Francois Champollion interesował się tą tematyką. Jego praca „Egipt za faraonów” napisana w wieku lat siedemnastu, przyniosła mu tytuł profesora. Chcąc poznać tajemnicę hieroglifów szybko opanował łacinę, grekę, hebrajski, etiopski, sanskryt, zend, pahlevi, arabski, syryjski, chaldejski, perski i chiński. Udowodnił on, że system egipskiego pisma hieroglificznego opiera się na zasadzie fonetyczności zapisu. Odkrył on znaczenie większości najważniejszych symboli odpowiadających całym wyrazom, jak również poszczególnym fonemom.

Pochodnymi pisma hieroglificznego są: pismo protosynajskie oraz hetyckie.

Literatura

1. Davies W.V., *Egipskie hieroglify*. RTW 1998.
2. Singh Simon, *Księga szyfrów*. Albatros 2001.